

Historisk handdel

I 1786 ble 20 fuglebur importert til Bergen. Samme år kom 40.000 kilo tobakk til Trondheim. Underlige fakta, men viktige detaljer som kan lære oss noe om det norske samfunnet på 1700-tallet.

TEKST: TRINE-LISE GJESDAL

Historieforskere har børstet støv av gamle toll- og skipsanløpslister som har ligget bortgjemt i Riksarkivet i noen hundre år. I fire år har de plottet inn og systematisert hva slags varer – og hvilke mengder – som seilte ut fra norske havner, og gjort tilsvarende studier av hva som ankom Norge for 200-300 år siden.

Arbeidet er en del av prosjektet *Historiske toll- og skipsanløpslister* som i fjor vant Forskerforbundets Hjernekraftpris. Prosjektet beskrives som et godt eksempel på grunnforskning. Ved å kartlegge handelsstrømmene kan vi se om det er eksport eller import som først skaper og driver økonomisk utvikling i Norge.

– Men vi kan også få et unikt innblikk i hvordan folk levde og hvilket forbruksmønstre de hadde, forteller prosjektleder Ragnhild Hutchison som er tilknyttet Norsk lokalhistorisk institutt.

Tallenes tale

Hutchison har sammen med sine kolleger, transkribert og digitalisert stoffet. Så langt er varelistene for årene 1731, 1756, 1786 og 1794, samt skipsanløpslister for 1786 og 1794 gjort tilgjengelig for allmennheten.

Materialet gjør det mulig å analysere norsk handelshistorie, noe vi tidligere bare har kunnet synse om. Østlandet, og særlig Christiania, har overvurdert sin betydning. For to hundre år siden var da-

gens hovedstad en liten by innerst i Oslofjorden. Vestlandet og Trøndelag har hatt større betydning for norsk økonomi enn tidligere antatt.

– Målt i verdien av handelen med utlandet, var Bergen uten tvil den største kjøpstaden. I noen år var vestlandsbyens handel mer enn ni ganger så stor som handelen i Christiania og Trondheim til sammen.

Grammofon i bur

Hva forteller det oss at nordmenn ville ha fuglebur og at bergenserne importerte flest av dem, for over 200 år siden? Hutchison mener slike gjenstander viser at samfunnet var opptatt av å omgi seg med behagelige ting, i dette tilfellet musikk før grammofonen ble oppfunnet. Burene med en fugl som kvitret i bakgrunnen, ble en del av møblementet i finere hjem. Bergen toppet også listen over import av brasilienholt, en for forskerne ukjent vare.

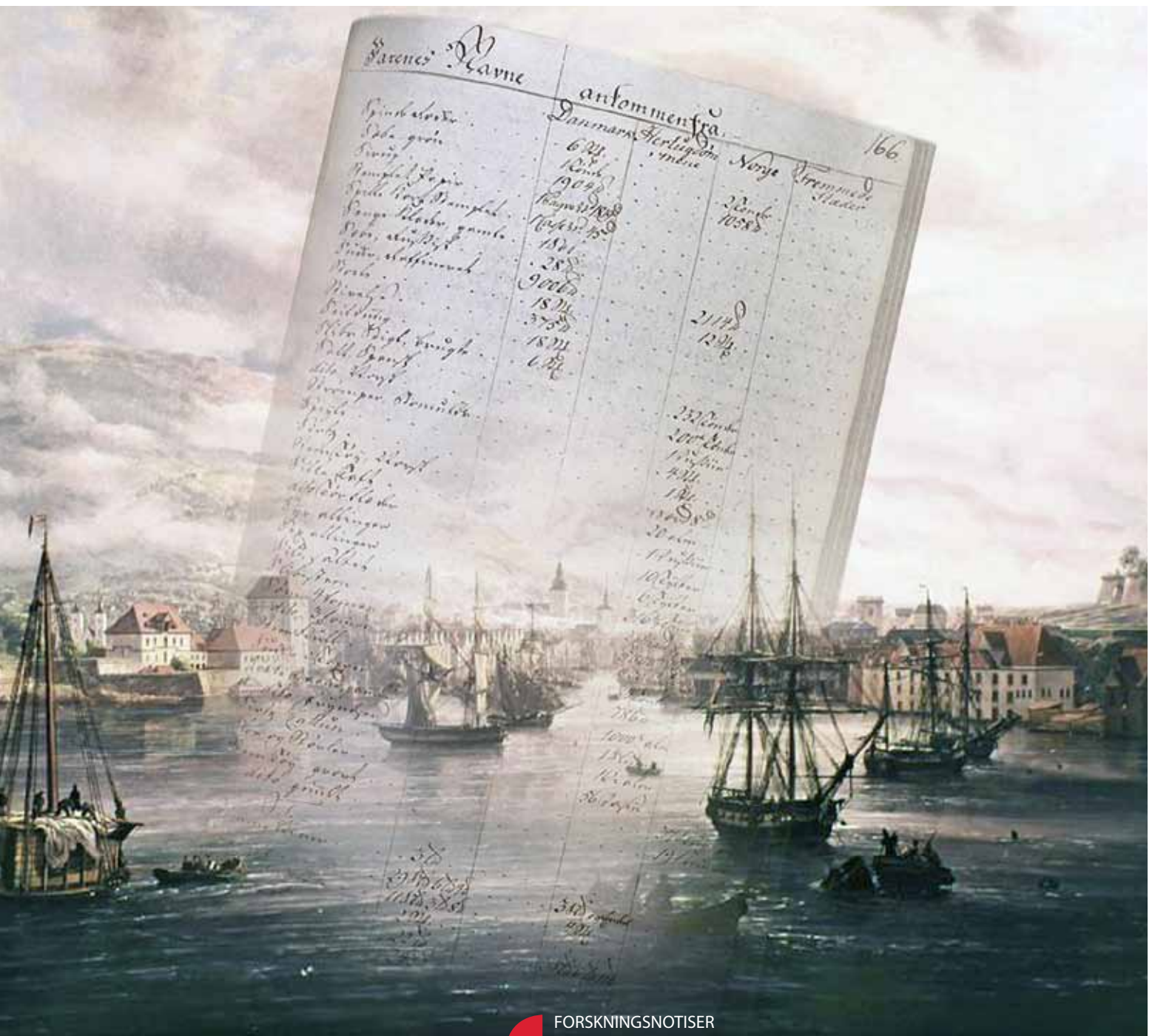
– Brasilienholt viser seg å være et massivt treslag som egnet seg som hjulaksling. Spon fra treet ble brukt som medisin mot syfilis og til tekstilfarging. Tollpapirene forteller at det ble importert både i ubehandlet form og som spon, forteller Hutchison.

Enorme forandringer

Norge eksporterte fisk, tømmer, jern, kobber og skinnvarer. I retur kom det nødvendighetsarti-

HANDELSBYEN BERGEN. Varelistene viser at vestlandsbyen var den største kjøpstaden i Norge på 1700-tallet.

FORSKNINGSNOTISER

kler som korn, men også medisiner, tekstiler, tauverk, urter, farger, hårpynt, brennevin, appelsiner og annen eksotisk frukt. Varene kom fra Europa, Asia, Karibia og Amerika. Det kom mye penger inn til landet, og det ble et stort handelsoverskudd, men forskerne har ennå ikke funnet ut hvor pengene ble av.

– Vi har tall fra toll- og skipsanløps-lister helt tilbake til midten av 1600-tallet. Ut fra dette materialet kan det se ut som om det er større endringer i samfunnet fra 1600-tallet til 1700-tallet, enn det er fra 1700-tallet og frem til i dag. Så her har vi mulighet til å finne ut hva som drev den økonomiske utviklingen frem mot den industrielle revolusjon i Norge. Og vi kan se hvordan denne utviklingen påvirket helt vanlige folk, avslutter historieforskeren.

Handel med mandel

17.189 pund (8594 kilo) mandler ble importert til Norge i 1786. Av dette gikk 66 prosent til Bergen, 15 prosent til Christiania (Oslo) og 7 prosent til Trondheim. Dette viser varelistene som er gjort tilgjengelig gjennom prosjektet Historiske toll- og skipsanløpslistene. I praksis viser tallene hva som var tilgjengelig i butikkene på denne tiden. Verdien som er notert for varene viser at ett pund (0,49 kg) mandler kostet i gjennomsnitt 19 skilling i Bergen, 16 skilling i Trondheim, 12 skilling i Christiania og 13 skilling i Drammen.

Den industrielle revolusjon

– Den Industrielle revolusjon kom ikke ut av løse luften. Den vokste ut

av forutsetninger som var gitt i tiden før – på 1700-tallet, sier historieforsker Ragnhild Hutchison som har ledet prosjektet Historiske toll- og skipsanløpslistene.

Hutchison forklarer at de mest sentrale forutsetningene var utviklingen av tilbud og etterspørsel, noe varelistene i tollprotokollene fra 1700-tallet viser. Mens importlistene forteller hvilke varer som var etterspurt i Norge, viser eksportoversikten utviklingen av, og etterspørselen etter, norske varer.

Gjør egne studier

Vil du gå på oppdagelsesferd i tollmaterialet for din lokale havn, kan du gå inn på prosjektets nettsider: <http://toll.lokalhistorie.no/>